

УДК 37.091.12:005.963:377

DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-29-37

СТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Ковальчук Василь Іванович

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: v.i.kovalchuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5006-573X

Масліч Світлана Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
e-mail: smaslich@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8606-0949

У статті окреслено основні аспекти створення середовища професійного розвитку педагогічних працівників закладу професійної (професійно-технічної) освіти. Наведено дефініції понять «професійний розвиток», «середовище професійного розвитку». Зазначено роль неперервної освіти у формуванні професійних якостей педагогічних працівників. Представлено концепцію організації роботи методичної служби в системі професійної освіти, описано інтеграцію неформальної та інформальної освіти у професійний розвиток педагогів. Окремо висвітлено питання, пов'язані з практикою впровадження зарубіжного досвіду щодо професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

***Ключові слова:** професійний розвиток, середовище професійного розвитку, освіта, підвищення кваліфікації, педагогічні працівники, заклад професійної (професійно-технічної) освіти.*

Постановка проблеми. Невід'ємним складником системи освіти є професійна (професійно-технічна) освіта (П(ПТ)О), мета якої, як зазначено у Законі України «Про освіту», – «формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя» [1]. Професійна (професійно-технічна) освіта відіграє важливу роль в економічному розвитку суспільства, саме тому нинішня державна політика України спрямовується на популяризацію робітничих професій, підвищення їх престижу, формування конкурентоспроможності робітничих кадрів. Якість професійної освіти залежить від багатьох чинників, серед яких – рівень професійної компетентності педагогічних працівників, їх здатність до самоосвіти, готовність до впровадження інновацій.

Сучасний педагог закладу професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) повинен володіти системою знань не лише у галузі педагогіки, а й мати професійну кваліфікацію за напрямом викладання спеціальних дисциплін. Педагогічна освіта у поєднанні з практичним досвідом є важливим чинником професійної майстерності педагогічних працівників. Однак не варто забувати, що знання, отримані у минулому, вимагають постійного оновлення. Це пов'язано з багатьма факторами: зміною технологій виробничої діяльності, цифровізацією суспільства, врешті – бурхливим перебігом науково-технічної революції. Існує спеціальний термін – «період напіврозпаду компетентності», коли отримані знання після закінчення навчання застарівають на 50 %. Тривалість такого періоду залежить від специфіки професій, в окремих сферах діяльності може становити від декількох місяців до 5–10 років [2]. Без сумніву, для того, щоб залишатися висококваліфікованим фахівцем, конкурентоспроможним на ринку праці, необхідно постійно вчитися. На сьогодні неперервна освіта стає ключовим трендом майбутнього, а термін «андрагогіка» набуває дедалі більшого вжитку. Як показують дослідження Deloitte – провідної організації в галузі професійних послуг, 73 % співробітників високоєфективних компаній оновлюють навички щопівроку, 44 %

працівників таких компаній постійно навчається [3]. Не є винятком у цьому питанні й педагогічні працівники, їх неперервний професійний розвиток – одна з умов ефективної організації освітнього процесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема андрагогіки є предметом наукових досліджень багатьох учених, серед яких: О. Баландіна, С. Вершловський, О. Дубасенюк, С. Змейов, Ю. Калиновський, В. Маралова, В. Нефедова, В. Онушкін, А. Шевцов та ін. Теоретико-методологічні засади особистісного і професійного розвитку педагогічних працівників окреслено у наукових працях С. Батишева, Т. Десятова, І. Зязюна, В. Лугового, Н. Ничкало, Л. Пуховської, Л. Сергєєвої, В. Сидоренко, С. Сисоєвої та ін. Однак означені питання не втрачають своєї актуальності й потребують подальшого дослідження.

Мета статті: висвітлити основні аспекти створення середовища професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж говорити про середовище професійного розвитку, вважаємо за необхідне зупинитися на дефініції поняття «професійний розвиток». Аналіз наукових джерел показує, що існують різноманітні підходи до його визначення. Так, до прикладу, А. Зленко й Д. Мірошніченко під професійним розвитком розуміють набуття працівником нових компетенцій, знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності, й водночас зазначають, що це процес підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації [4]. І. Хоржевська пов'язує професійний розвиток особистості із засвоєнням нового досвіду, знань, умінь, а також трансформацією мотивації та інтересів окремої людини [5].

Щодо дефініції поняття «середовище професійного розвитку педагогічних працівників» зупинимося на визначенні, яке пропонує Л. Мартинець. На думку автора, це цілеспрямовано організована, керована, відкрита соціально-педагогічна система, яка забезпечує всебічні умови для розвитку особистості вчителя як фахівця, реалізації його творчого потенціалу, удосконалення фахових компетентностей [6, с. 51].

Безперечно, у кожній галузі існують свої особливості професійного розвитку. З огляду на тему нашого дослідження виокремимо деякі особливості професійного розвитку педагогічних працівників, а саме:

- професійний розвиток педагогічних працівників є безперервним процесом;
- його мета полягає у забезпеченні високої якості освітнього процесу;
- професійний розвиток педагогічних працівників зазвичай здійснюється в умовах відповідного середовища через реалізацію різноманітних форм, методів, технологій навчання.

У наукових працях Н. Сиско вказано, що важливим чинником неперервного професійного розвитку викладачів закладів професійної освіти є мотивація. Дослідниця поділяє її на внутрішню та позитивну зовнішню, й до позитивної зовнішньої відносить систематичну підтримку та підкріплення бажаних дій з боку керівництва освітнього закладу [7]. Ми погоджуємося з позицією науковиці щодо мотивації. Безумовно, лише вмотивований педагог буде готовим до свого професійного розвитку [8, с. 93].

Як внутрішня, так і зовнішня мотивація відіграють важливу роль у формуванні професійних якостей фахівців будь-якої галузі. Зазвичай, внутрішня мотивація охоплює внутрішні бажання людини, її прагнення, внутрішній стан. Для педагога – це закоханість у педагогічну справу, задоволення від педагогічної діяльності, результатів своєї роботи, бажання бути кращим тощо. Зовнішня мотивація пов'язується із зовнішніми обставинами. Прикладом зовнішніх мотивів професійного зростання педагогічних працівників є премія, позачергова атестація, збільшення оплачуваного педагогічного навантаження тощо. Це ніби «контракт» між педагогічним працівником та адміністрацією закладу щодо темпів професійного зростання. У свою чергу, ефективне стимулювання працівників освітнього закладу з боку керівництва є запорукою їх вмотивованості до професійного розвитку.

Традиційною формою професійного розвитку педагогічних працівників стало проходження курсів підвищення кваліфікації. Відповідно до чинного законодавства викладачі та майстри виробничого навчання ЗП(ПТ)О підвищують рівень своєї кваліфікації через проходження курсів один раз на п'ять років. У серпні 2019 року Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-

педагогічних працівників» [9]. Однак термін міжкурсового періоду для педагогів ЗП(ПТ)О не змінився, при цьому загальний обсяг підвищення кваліфікації збільшився до 150 годин на п'ять років.

Нами вище було окреслено проблему застарівання знань та її вплив на професійний розвиток особистості. Принагідно зазначимо, що період проходження курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О – один раз на п'ять років – є надто тривалим. За цей час з'являються нові педагогічні технології, оновлюються форми й методи педагогічної діяльності, відбуваються зміни у виробничих технологіях та сфері обслуговування. Сучасний викладач чи майстер виробничого навчання ЗП(ПТ)О повинен володіти всіма ключовими вміннями XXI століття, бути педагогом-інноватором, що уможливлється через навчання впродовж життя. У цьому контексті значно зростає роль неформальної та інформальної освіти.

З іншого боку, динаміка професійного розвитку педагогічних працівників залежить від якості організації методичного супроводу. Питанням професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О передусім займаються методисти, основною метою діяльності яких є організація методичної роботи. У професійному стандарті «Методист закладу професійної (професійно-технічної) освіти» однією з трудових функцій методиста визначено саме методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників. Крім того, у стандарті виокремлено низку професійних компетентностей щодо цієї трудової функції:

- здатність організовувати процес безперервного професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, підвищення рівня їхньої педагогічної майстерності;
- здатність надавати педагогам допомогу у виборі форм та методів навчання і виховання здобувачів освіти, створенні методик проведення навчальних занять і позанавчальних заходів та вдосконалення освітнього процесу;
- здатність консультувати педагогічних працівників у розробленні авторських навчальних програм, створення та видання друкованої й електронної продукції;
- здатність здійснювати організаційний та методичний супровід атестації педагогічних працівників;
- здатність ефективно взаємодіяти з науковими, педагогічними, іншими освітніми установами та роботодавцями [10].

Зазвичай, щороку методистом складається перспективний план підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладу. При цьому враховуються потреби педагогів та пропозиції суб'єктів підвищення кваліфікації. Окрім традиційних курсів, для відповідних категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації на сьогоднішній день суб'єктами підвищення кваліфікації пропонуються спецкурси (до прикладу: «Квест-технології як засіб розвитку професійних компетентностей», «Методика підготовки і проведення інтегрованих теоретичних та практичних занять», «Нові виробничі технології в галузі» – Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, «Розвиток Я-концепції педагогічного працівника як чинник його професіоналізму», «Професійний розвиток викладача із використанням інформаційних технологій у відкритій післядипломній педагогічній освіті», «Професійне самовдосконалення керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти» – Центральний інститут післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України). Подібні курси сприяють реалізації індивідуальної траєкторії професійного зростання, розвитку професійних здібностей, ураховують індивідуальні потреби педагогічних працівників.

Діяльність методиста ЗП(ПТ)О включає як колективну, так й індивідуальну роботу з викладачами та майстрами виробничого навчання. До колективних форм роботи можемо віднести інструктивно-методичні наради, школи перспективного педагогічного досвіду, школи майстрів виробничого навчання, експериментальні педагогічні майданчики, педагогічні читання, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо. Індивідуальна робота з педагогічними працівниками передбачає індивідуальні консультування, бесіди, відвідування уроків з подальшим аналізом. Досвід показує, що посиленої індивідуальної роботи найбільше потребують педагоги-початківці, адже їх педагогічна діяльність вимагає постійного

методичного супроводу, а перспективи професійного розвитку багато у чому залежать від ефективної співпраці з методистом.

Методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О здійснюється і навчально-методичними (науково-методичними) центрами (або кабінетами) професійно-технічної освіти, які функціонують у кожній області. Із цією метою методичні центри (кабінети) вивчають, узагальнюють і поширюють серед педагогічних працівників перспективний педагогічний досвід, організують роботу тематичних секцій, проводять семінари, вебінари, надають консультації щодо організації освітнього процесу. Однак у цій сфері розпочато реформи, зокрема, заплановано реорганізацію науково-методичних установ й організації центрів професійного розвитку педагогів. Такі центри здійснюватимуть:

- узагальнення та поширення інформації про можливості професійного розвитку освітян;
- координуватимуть діяльність професійних спільнот педагогів;
- надаватимуть консультації щодо траєкторії професійного розвитку, супервізії, нових освітніх технологій, організації освітнього процесу за різними формами, зокрема з використанням технологій дистанційного навчання, тощо [11].

Якщо говорити про технології дистанційного, а в нинішніх умовах і змішаного навчання, саме їх упровадження вимагає від педагогічних працівників підвищення рівня цифрової грамотності, цифрової культури, врешті – цифрової компетентності. Дистанційне навчання, запроваджене у березні 2020 року у зв'язку з поширенням коронавірусу COVID-19, показало слабкі місця щодо цифрової компетентності всіх учасників освітнього процесу, в т. ч. й педагогічних працівників. А тому обов'язковою умовою професійного розвитку педагогів повинно стати підвищення рівня цифрової грамотності. Наразі існує багато курсів, тренінгів щодо використання онлайн-сервісів в освітньому процесі. Орієнтиром для самостійного визначення рівня власної цифрової компетентності може стати матриця оцінювання рамки цифрової компетентності вчителя DigCompEdu, оприлюднена Європейським дослідницьким центром ЄС. За документом, цифрова компетентність педагога визначається за 6 напрямками у 22 складниках. Такими напрямками є:

1. Професійна залученість.
2. Цифрові ресурси.
3. Навчання та викладання.
4. Оцінювання.
5. Розширення можливостей учнів.
6. Сприяння цифровій компетентності учнів.

За кожним напрямком документом визначено такі рівні цифрової компетентності педагога: новачок – А1, дослідник – А2, інтегратор – В1, експерт – В2, лідер – С1, піонер – С2 [12].

Можливість підвищення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників залежить від низки об'єктивних і суб'єктивних причин, серед яких важливе місце посідає рівень технічного забезпечення освітнього закладу. Безумовно, середовище професійного розвитку педагогічних працівників не може ефективно функціонувати без належного матеріального забезпечення, якісного підключення до інтернету. Це означає, що керівники ЗП(ПТ)О повинні дбати про вчасне поповнення й оновлення матеріально-технічної бази закладу.

Усебічні умови розвитку професійної майстерності педагогічних працівників забезпечуються і через участь у різноманітних конкурсах. За своєю суттю конкурси проводять з метою сприяння розвитку професійних здібностей. Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О є дотичними до конкурсів з двох позицій: по-перше, як безпосередні учасники, по-друге, як ті, хто готує учнів-конкурсантів. Особливе місце серед конкурсів професійної майстерності посідають наймасштабніші змагання (своєрідні олімпійські ігри) з робітничих професій WorldSkills, у яких беруть участь учні ЗП(ПТ)О, студенти, молоді працівники. Проведення всеукраїнських конкурсів професійної майстерності WorldSkills Ukraine є одним з кроків інтеграції нашої країни в європейський освітній простір.

З упевненістю можемо констатувати, що практика зарубіжного досвіду професійного

розвитку педагогічних працівників є цінною для вітчизняної педагогіки [13]. Міжнародні стажування, участь у міжнародних проєктах, зустрічі з іноземними партнерами сприяють розвитку професійних здібностей педагогічних працівників.

Проєкти, які реалізуються в Україні, спрямовані на передання досвіду з проблемно орієнтованого навчання, проведення фундаментальних досліджень у галузі педагогіки, обмін досвідом у сфері інклюзивної освіти, охоплюють питання професійного розвитку та кар'єрного консультування. Міжнародна співпраця є важливим елементом створення середовища професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, а вивчення міжнародного досвіду сприяє впровадженню інноваційних методик професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Розглянемо деякі з проєктів, які реалізуються за підтримки міністерства освіти і науки.

У рамках Туринського процесу Міністерство освіти і науки України з 2010 року співпрацює з Європейським фондом освіти з питань удосконалення професійної (професійно-технічної) освіти в Україні відповідно до європейських стандартів. Протягом 10 років Європейським фондом освіти та МОН України було започатковано та реалізовано ряд міжнародних проєктів:

- проєкт «Покращення системи професійно-технічної освіти шляхом прогнозування і адаптування вмінь та навичок, соціального партнерства та оптимізації використання ресурсів» (2011–2013 рр.);
- проєкт «PRIME прогнозування впливу реформ у галузі професійної освіти та підготовки робітничих кадрів» (2014–2015 рр.);
- проєкт «Навчання на виробництві» (2015–2017 рр.);
- проєкт «Децентралізація професійно-технічної освіти в Україні – поштовх до дій» (2016 р.);
- проєкт «Навички та управління професійною освітою: надання рекомендацій щодо створення регіональних рад ПТО та визначення їх функцій» (2018 р);
- проєкт «Державно-приватне партнерство у розвитку професійної освіти» (2018–2019 рр.);
- проєкт «Підвищення ефективності регіональних мереж ПТО: спільна робота над створенням центрів професійної досконалості в Україні» (2019 р.);
- проєкт «Реформування обласних мереж професійної (професійно-технічної) освіти в Україні: запровадження автономії та звітності закладів професійної (професійно-технічної) освіти» (2019–2020 рр.) [14].

2016 р. за ініціативи естонської сторони була розпочата співпраця освітян Волині з Фондом INNOVE та започатковано проєкт «Представлення досвіду Естонії для підтримки реформи професійної освіти в Україні», метою якого була підтримка реформ професійної освіти в Україні через естонський досвід і консультації експертів. Для участі були відібрані 6 закладів, які за 2 роки напрацювали 5 модульних освітніх програм, а в подальшому проєкт був розширений і охоплював вже Рівненську та Хмельницьку області. Загалом у проєкті взяли участь 16 закладів професійної (професійно-технічної) освіти [15].

У серпні 2020 р. на Дніпропетровщині розпочав роботу проєкт «Дуальна форма навчання робітників», метою якого є впровадження елементів дуальної форми здобуття освіти шляхом переймання досвіду Німеччини [16].

Прикладом участі у міжнародних проєктах є співпраця ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» з Департаментом міжнародної співпраці Фолькуніверситету Швеції. Зокрема, протягом 2015–2020 рр. колектив училища долучився до реалізації проєктів:

- «Baltic Network for prevention of Early School Leaving»;
- IGMA-3 «Скорочення відстані до ринку праці для молоді з ризиком безробіття та соціального виключення – Дистанційна освіта для скоординованих дій регіональної мережі зацікавлених сторін». Практика участі окремих закладів професійної (професійно-технічної) освіти щороку розширюється.

Україна є країною-партнером Програми міжнародної співпраці ЄС «Еразмус+» у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту.

Проект Erasmus + «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні» (PAGOSTE) стосується управління професійною педагогічною освітою в Україні. Він спрямований на розроблення та апробування структур управління між українськими вишами-партнерами та регіональними навчальними закладами ПТО. Основна увага приділяється подоланню розриву між теорією і практикою університетської освіти та вимогами викладання в ПТО, а також налагодженню управління на новій основі, тобто на основі партнерства між відповідними установами в ПТО [17].

Пріоритетним для України є напрям інтеграції до Європейського дослідницького простору. Із цією метою Міністерство освіти і науки України проводить двосторонню міжнародну співпрацю з країнами – членами ЄС. Масштабним міжнародним проектом є некомерційний рух WorldSkills International, що об'єднує понад 70 країн світу. Основною метою проекту є підвищення престижності робітничих професій, а також розвиток професійної освіти в цілому. Саме через конкурси професійної майстерності популяризуються кращі зарубіжні практики та професійні стандарти як у кожній країні окремо, так і в усьому світі [18].

З 2019 р. в Україні діє спільна програма ЄС та держав-членів Німеччини, Фінляндії, Польщі та Естонії «U4Skills: кращі навички для сучасної України». Ця програма запроваджена для підтримки реформи професійно-технічної освіти в Україні та ставить на меті зробити навчання таким, що відповідає вимогам ринку праці, та допомогти здобувачам освіти в реалізації власного потенціалу [19].

Опанування знань, інструментів, навчальних матеріалів, напрацьованих у європейських країнах, уможлиблює створення середовища професійного розвитку педагогічних працівників ЗП(ПТ)О за європейською моделлю. При цьому концепція навчання впродовж життя стає визначальним елементом стратегії щодо формування професіоналізму всього педагогічного колективу.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що професійний розвиток педагогічних працівників є безперервним процесом, його мета полягає у забезпеченні високої якості освітнього процесу. Професійний розвиток педагогічних працівників зазвичай здійснюється в умовах відповідного середовища через реалізацію різноманітних форм, методів, технологій навчання. Важливим чинником неперервного професійного розвитку викладачів закладів професійної освіти є мотивація. Формами професійного розвитку педагогічних працівників є: проходження курсів підвищення кваліфікації, участь у різноманітних конкурсах, участь у міжнародних стажуваннях та у міжнародних проектах. У сучасних умовах обов'язковою умовою професійного розвитку педагогів є підвищення рівня цифрової грамотності. Середовище професійного розвитку педагогічних працівників у закладі професійної (професійно-технічної освіти) включає колективні (інструктивно-методичні наради, школи перспективного педагогічного досвіду, школи майстрів виробничого навчання, експериментальні педагогічні майданчики, педагогічні читання, семінари, тренінги, вебінари, майстер-класи тощо) й індивідуальні форми (індивідуальні консультування, бесіди, відвідування уроків з подальшим аналізом).

Перспективами подальших досліджень є забезпечення умов професійного розвитку в умовах виробничих підприємств.

Список використаної літератури

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 16.12.2020).
2. Біскуп В. С. Принципи та технології компетентнісного підходу до формування професійної кар'єри студентської молоді. *Науково-теоретичний і громадський альманах «Грані»*. 2016. № 5 (133). С. 61–68.
3. Рибчинський М. Безперервна освіта – ключовий тренд майбутнього. *Економічна правда: веб-сайт*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/11/29/654273/> (дата звернення: 16.12.2020).
4. Зленко А. М. Професійний розвиток персоналу як передумова підвищення рівня продуктивності праці. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 24 (1). С. 34–38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24(1)_8) (дата звернення: 16.12.2020).

5. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2013. Т. 214, вип. 202. С. 110–113.
6. Мартинець Л. А. Управління освітнім середовищем професійного розвитку вчителів у загальноосвітньому навчальному закладі: монографія. Вінниця: ДонПУ імені Василя Стуса, 2017. 408 с.
7. Сиско Н. М. Мотивація як важливий чинник неперервного професійного розвитку викладача закладу професійної освіти. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Педагогічна*. 2018. Вип. 24. С. 177–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprk_ped_2018_24_51 (дата звернення: 16.12.2020).
8. Ковальчук В. І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних начальних закладів у післядипломній освіті: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2014. 369 с.
9. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: постанова кабінету міністрів від 21 серпня 2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.12.2020).
10. Професійний стандарт «Методист закладу професійної (професійно-технічної) освіти». Київ: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2020. 19 с.
11. Як організувати центри професійного розвитку педагогів і реорганізувати науково-методичні установи – рекомендації МОН. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-organizuvati-centri-profesijnogo-rozvitku-pedagogiv-i-reorganizuvati-naukovo-metodichni-ustanovi-rekomendaciyi-mon> (дата звернення: 16.12.2020).
12. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu / ed. Punie Y. *Luxembourg: Publications Office of the European Union*, 2017. 95 p. DOI:10.2760/159770.
13. Ковальчук В. Професійний розвиток учителів: зарубіжний досвід. *Освітня політика*: веб-сайт. URL: <http://education-ua.org.ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvitok-uchiteliv-zarubizhnij-dosvid> (дата звернення: 16.12.2020).
14. Співпраця з європейським фондом освіти. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpracya-z-mizhnarodnimi-organizacijami/spivpracya-z-uevropejskim-fondom-osviti> (дата звернення: 21.12.2020).
15. Стартував міжнародний проект «Досвід Естонії на підтримку реформ професійної освіти в Україні, Волинська область». Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Волинській області: веб-сайт. URL: http://nmc-pto.volyn.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=783:startuvav-mizhnarodnyi-proekt-dosvid-estonii-na-pidtrymku-reform-profesiinoi-osvity-v-ukraini-volynska-oblast&catid=78&Itemid=475 (дата звернення: 21.12.2020).
16. Дуальна форма навчання робітників – зміст Міжнародного проекту на Дніпропетровщині. Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Дніпропетровській області: веб-сайт. URL: https://nmc-pto.dp.ua/2020/2020_08_26.htm (дата звернення: 21.12.2020).
17. Erasmus+ Project PAGOSTE. URL: <https://pagoste.eu/> (дата звернення: 21.12.2020).
18. WORLDSKILLS. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/worldskills> (дата звернення: 21.12.2020).
19. EU4SKILLS. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/eu4skills> (дата звернення: 21.12.2020).

CREATION OF THE ENVIRONMENT OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL WORKERS OF THE INSTITUTION OF VOCATIONAL EDUCATION

Kovalchuk Vasyl

Pedagogical Sciences Doctor, Professor, Head of Professional Education and Technologies of Agricultural Production Department
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Maslich Svitlana

Pedagogical Science Candidate, Associate Professor of Vocational Education Methodology and Humanities Department
Bilotserkivskiyi institute of continuous professional education UEM NAPS of Ukraine

Introduction. *The quality of vocational education depends on the level of professional competence of educators, their ability to self-education, readiness for innovation and professional development.*

Purpose. *To highlight the key points of creating an environment for professional development of a vocational school educators.*

Methods. *Theoretical methods of analysis and generalization of scientific literature,*

systematization and generalization of the received information.

Results. *The article outlines the key points of creating an environment for professional development of vocational school educators. The definitions of concepts «professional development», «environment of professional development» are given. The role of lifelong learning in the formation of professional qualities of educators is noted. Separately highlighted the issues related to the practice of introducing foreign experience in the professional development of vocational school educators.*

Originality. *In general, the forms of professional development of educators present the concept of organizing the work of the methodological service in the vocational education system, describe the integration of non-formal and informal education in the professional development of educators.*

Conclusion. *According to the results of the study, it was established that the professional development of educators is a lifelong learning process, its purpose is to ensure the high quality of the educational process. Professional development of educators is usually carried out in an appropriate environment through the implementation of various forms, methods, teaching techniques. Motivation is an important key in the lifelong professional development of vocational school educators. There are several forms of teachers` professional development: teacher training courses, participation in various competitions, participation in international internships and international projects. The key point in the professional development nowadays is increasing the level of digital literacy. The professional development environment for vocational school educators includes collective (instructional and methodical meetings, schools of advanced educational experience, schools of industrial training masters, experimental educational platforms, pedagogical readings, seminars, trainings, webinars, master classes, etc.) and individual forms (individual consultations, conversations, attending lessons with subsequent analysis). The prospects for further study is the creation of conditions for professional development in industrial enterprises.*

Key words: *professional development, environment of professional development, education, teacher training course, educators, vocational school.*

References

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 r. № 2145-VIII [Law of Ukraine On Education from September 5, 2017 № 2145-VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian].
2. Biskup V. S. (2016). Pryntsypy ta tekhnologii kompetentnisnogo pidkhodu do formuvannia profesiinoi kariery studentskoi molodi [Principles and technologies of the competence approach to the formation of professional careers of student youth]. *Naukovo-teoretychnyi i hromadskyi almanakh «Hrani»*, 5 (133), 61–68 [in Ukrainian].
3. Rybchynskiy M. Bezperervna osvita – kliuchovyi trend maibutnoho [Continuing education is a key trend of the future]. *Ekonomichna pravda* URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/11/29/654273/> [in Ukrainian].
4. Zlenko A. M. (2015). Profesiinyi rozvytok personalu yak peredumova pidvyshchennia rivnia produktyvnosti pratsi [Professional development of staff as a prerequisite for increasing productivity]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, 24(1), 34-38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24(1)_8) [in Ukrainian].
5. Khorzhevska I. M. (2013). Profesionalizm ta profesiinyi rozvytok osobystosti [Professionalism and professional development of personality]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiiia»]*. Vol. 214, issue. 202, 110-113 [in Ukrainian].
6. Martynets L. A. (2017). Upravlinnia osvitnim seredovyschem profesiinoho rozvytku vchyteliv u zahalnoosvitnomu navchalnomu zakladi [Management of the educational environment of professional development of teachers in a secondary school]. Vinnytsia : DonNU imeni Vasylia Stusa 408. [in Ukrainian].
7. Sysko N. M. (2018). Motyvatsiia yak vazhlyvyi chynnyk neperervnoho profesiinoho rozvytku vykladacha zakladu profesiinoi osvity [Motivation as an important factor in the continuous professional development of a teacher of a vocational education institution]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Ohienka. Serii : Pedagogichna*. 24, 177-180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkp_ped_2018_24_51 [in Ukrainian].
8. Kovalchuk V.I. (2014). Teoretychni i metodychni zasady rozvytku pedahohichnoi maisternosti maistriv vyrobnychoho navchannia profesiino-tekhnichnykh nachalnykh zakladiv u pisliadyplomnii osviti [Theoretical and methodical bases of development of pedagogical skill of masters of industrial training of vocational and technical primary schools in postgraduate education]. *Doctor's thesis. Zaporizhzhia*, 369. [in Ukrainian].
9. Deiaki pytannia pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh i naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv: postanova kabinetu ministriv vid 21 serpnia 2019 r. № 800 [Some issues of professional development of pedagogical and scientific-pedagogical workers: the resolution of the Cabinet of Ministers of August 21, 2019 № 800.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
10. Profesiinyi standart «Metodyst zakladu profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity» [Professional standard «Methodist of the institution of professional (vocational) education»] (2020). Kyiv : Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy, 19. [in Ukrainian].

11. Yak orhanizuvaty tsenry profesiinoho rozvytku pedahohiv i reorhanizuvaty naukovo-metodychni ustanovy – rekomendatsii MON [How to organize centers for professional development of teachers and reorganize scientific and methodological institutions - recommendations of the Ministry of Education and Science]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-organizuvati-centri-profesijnogo-rozvitku-pedagogiv-i-reorganizuvati-naukovo-metodychni-ustanovi-rekomendaciyi-mon> [in Ukrainian].
12. Redecker C. (2017). European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Punie Y. (Ed.). Luxembourg: Publications Office of the European Union, 95. DOI:10.2760/159770 [in English].
13. Kovalchuk V. Profesiyni rozvytok uchyteliv: zarubizhnyi dosvid [Professional development of teachers: foreign experience]. *Osvitnia polityka*. URL: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/485-profesijnij-rozvytok-uchyteliv-zarubizhnyj-dosvid> [in Ukrainian].
14. Spivpratsia z yevropeiskym fondom osvity [Cooperation with the European Education Fund]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/spivpratsya-z-mizhnarodnimi-organizacijami/spivpratsya-z-jevropeiskim-fondom-osviti> [in Ukrainian].
15. Startuvav mizhnarodnyi proekt «Dosvid Estonii na pidtrymku reformam profesiinoi osvity v Ukraini, Volynska oblast» [The international project «Estonian Experience in Support of Vocational Education Reforms in Ukraine, Volyn Region» was launched]. *Navchalno-metodychni tsestry profesiino-tekhnicnoi osvity u Volynskii oblasti*. URL: http://nmc-pto.volyn.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=783:startuvav-mizhnarodnyi-proekt-dosvid-estonii-na-pidtrymku-reformam-profesiinoi-osvity-v-ukraini-volynska-oblast&catid=78&Itemid=475 [in Ukrainian].
16. Dualna forma navchannia robitnykiv – zmist Mizhnarodnoho proektu na Dnipropetrovshchyni [Dual form of training of workers - the content of the International project in Dnepropetrovsk region]. *Navchalno-metodychni tsestry profesiino-tekhnicnoi osvity u Dnipropetrovskii oblasti*. URL: https://nmc-pto.dp.ua/2020/2020_08_26.htm [in Ukrainian].
17. Erasmus+ Project PAGOSTE. URL: <https://pagoste.eu/> [in English].
18. WORLDSKILLS. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/worldskills> [in Ukrainian].
19. EU4SKILLS. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/eu4skills> [in Ukrainian].

Отримано редакцією 24.12.2020 р.

УДК 378:373.3.091.33-027.22-051]:005.336.5
DOI: 10.31376/2410-0897-2020-2-43-37-43

РЕАЛІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ

Замятна Оксана Леонідівна

начальник відділу практики і працевлаштування НМЦ стандартизації та якості освіти
Київський університет імені Бориса Грінченка
e-mail: o.zamiatna@kubg.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-0707-1501

У статті розглянуто основні аспекти здійснення психолого-педагогічного супроводу майбутніх учителів початкових класів при проведенні педагогічної практики. Зокрема, порушено питання щодо його впливу на професійну адаптацію студентів до середовища закладу загальної середньої освіти. З'ясовано погляди студентів на необхідність упровадження спеціальних педагогічних умов для їхньої професійної адаптації в процесі педагогічної практики. Уточнено сутність та зміст психолого-педагогічного супроводу, узагальнено основні шляхи його реалізації та форми здійснення; визначено завдання супроводу студентів, спрямовані на підвищення рівня професійної адаптації. Проведено аналогію між психолого-педагогічним супроводом практикантів з такими ж формами надання допомоги майбутнім фахівцям, як наставництво та коучинг в освіті.

Ключові слова: база практики; учитель початкових класів; керівник практики; педагогічна практика; педагогічна взаємодія; професійна адаптація; психолого-педагогічний супровід; професійна підготовка.

Постановка проблеми. Проблема професійної підготовки вчителів початкових класів, здатних якісно виконувати вимоги професійного стандарту, швидко адаптуватись до умов професійного середовища та освітнього процесу, не втрачає своєї актуальності, особливо в сучасний період трансформацій у суспільному житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результативність особистісно-професійного становлення вчителя початкових класів значною мірою залежить від успішної адаптації до професійного середовища та умов виконання професійних функцій. Теоретико-методичні засади професійної підготовки вчителів початкових класів розглянуто в дослідженнях